

Bijlage 1 overzicht initiatieven en transities

Legenda

Groen	Afgerond: initiatieven die zijn afgerond
Lichtgroen	Op schema: Initiatieven waarin de voortgang vordert zoals verwacht en waar op dit moment geen aandachtspunten of risico's worden voorzien
Oranje	Aandachtspunt: initiatieven die extra aandacht behoeven, wat binnen het initiatief opgepakt kan worden
Rood	Kritiek: initiatieven waar direct risico's worden voorzien en actie nodig is vanuit de Waddengovernance

Onderwerp	Initiatief en transities	Initiatiefnemer	Voortgang	Prognose werkzaamheden 2025
Natuur van Wereldklasse	UP1 Beleidskader natuur Waddenzee	Ministerie van LVVN	<p>Dit initiatief loopt conform de afspraken die erover zijn gemaakt. Wel geven meerdere initiatieven aan last te hebben van afhankelijkheden met dit initiatief, wat vertraging met zich meebrengt.</p> <p>In het voorjaar van 2024 is het Plan van Aanpak vastgesteld door het Bestuurlijk Overleg Waddengebied (BOW). Langs die lijn is er een procesplanning uitgewerkt richting oplevering van het concept BNW op 1 oktober 2025. In 2024 is er gewerkt aan de ontwikkeling van diverse bouwstenen voor het BNW. Het gaat dan om de Staat van de Waddenzeenatuur, het ecologisch afwegingskader, en een sociaaleconomische effectenanalyse. Ook is in 2024 gestart met het maken van een participatieplan. Tevens is op gezette tijd een aantal informerende bijeenkomsten georganiseerd met partijen binnen de Waddengovernance. De voortgang van het BNW is een vast agendapunt in het BOW.</p>	<p>Voorjaar van 2025: worden de bouwstenen opgeleverd en zullen de eerste iteratie scenario's worden gedefinieerd die de (cumulatieve) impact van gebruik moeten verminderen.</p> <p>November 2025: concept BNW in het BOW ter bespreking en vaststelling.</p>
	UP2 Natuurbeheer, -herstel en ontwikkeling	Ministerie van LVVN	<p>In 2024 is verder gewerkt aan diverse projecten en/of de voorbereiding daarvan om natuurherstel te bevorderen. In het kader van de Programmatische Aanpak Grote Wateren (PAGW) is gewerkt aan streefbeelden voor de grote wateren. In opdracht van Rijkswaterstaat is het vigerende Natura 2000-Beheerplan geëvalueerd. De Beheerautoriteit heeft samen met het Beheerderscollectief verder gewerkt aan een Integraal Beheerplan Waddenzee. CWN en LVVN hebben de "restopgave voor het doelbereik van een rijke Waddenzee" in beeld gebracht. Inmiddels is de uitvoering van de restopgave belegd bij de directeur van de Beheerautoriteit Waddenzee en is een aantal projecten goedgekeurd. In het kader van het Ecologisch Impulspakket</p>	<p>Naar verwachting zal het streefbeeld voor de Waddenzee voor de zomer 2025 gereed zijn.</p> <p>Het beheeraanbod zal naar verwachting in 2025 worden opgeleverd.</p>

			Waddenzee (voortkomend uit het Programma Wind op Zee) zijn op basis van door het Bestuurlijk Overleg Waddengebied vastgestelde criteria projecten voor natuurherstel en monitoring van middelen voorzien.	
Landschap en cultureel erfgoed	UP3 Inrichting Waddenatelier	Provincie Groningen	UP3 heeft door drukte en gebrek aan capaciteit vertraging opgelopen. Dit heeft ertoe geleid dat de voorgang in 2024 stil is komen te liggen. Er is gewerkt aan betere samenwerkingsafspraken. Een doorstart is daardoor zeker mogelijk, maar daar zijn tijdelijk extra handen voor nodig op aansturend vlak. Op dit moment wordt hiervoor een beroep gedaan op de bestaande provinciale formatie. Deze taak zou eventueel ook door een andere betrokken partij kunnen worden opgepakt.	In 2025 wordt een opdracht verleend aan een extern bureau, samen met UP4. De opdracht omvat het opstellen van een aansprekende en haalbare werkwijze voor het Waddenatelier. Een eerste rapport is dit jaar beschikbaar. Verder moet er in 2025 steun uitgesproken worden voor de werkwijze van Waddenatelier, volgend uit het onderzoek.
	UP4 Uitwerking kernwaarden Waddengebied	Ministerie van IenW	Het trekkerschap is in 2024 herbevestigd en de Waddenacademie is aan de slag gegaan met een opdracht. Er is nauwer samengewerkt met UP1, waar dit afweegkader ook gebruikt moet worden. Er zijn afspraken gemaakt over de planning (gefaseerd werken in stappen). 1) landschappelijke kernwaarden t.b.v. natuurbescherming: uitwerking geven als onderdeel van UP1; 2) landschappelijke kernwaarden t.b.v. kwaliteit van het landschap en cultureel erfgoed met name in samenhang met UP8 t/m 11.	2025: Stap 1 (vanwege strakke planning UP1). Dit duurt t/m Q4/Q1. Daar waar de kernwaarden direct in het Beleidskader Natuur Wadden kunnen landen, wordt aangehaakt op het afstemmingsproces van UP1 om het aan de BOW voor te leggen. 2026: Stap 2. incl. samenwerking UP3, 8,9,10, VRO en CRA.
Bereikbaarheid	UP5 Duurzame mobiliteit Waddeneilanden	Rijkswaterstaat	Initiatief afgerond	Dit wordt verder opgepakt in de transitie bereikbaarheid.
	UP6 Vervolgonderzoek bereikbaarheid Ameland 2030	Ministerie van IenW	Initiatief afgerond. De resultaten van VBA2030 krijgen vervolg in de MIRT Verkenning Ameland. De startbeslissing is november 2024 ondertekend. Daarmee is een budget gereserveerd voor een toekomstbestendige levensader naar Ameland. Het uitgangspunt is dat de oplossing sober, doelmatig en toekomstbestendig is. Daarnaast zal beter naar effecten op de brede welvaart en de vervoersketen worden gekeken. In de MIRT verkenning zal met alle betrokken partijen intensief samen worden gewerkt om tot een gedragen voorkeursoplossing te komen.	2025: Start MIRT Verkenning. Deze verkenning moet binnen de Waddengovernance gaan lopen. Dit wordt verder opgepakt in de transitie bereikbaarheid.
	UP23 Ecosysteemgericht baggeren in de Waddenzee	Rijkswaterstaat samen met de Waddenzeehavens	In 2024 zijn de volgende rapporten opgeleverd: Fase 1: Kennisvragen baggeren en verspreiden van sediment in de Waddenzee, Waddenacademie rapport Fase 2: Literatuuronderzoek t.b.v. beantwoording kennisvragen Waddenacademie rapport	In 2025 wordt gewerkt aan de quick wins. Deze zullen ter informatie worden voorgelegd aan het BOW in november 2025
Klimaatverandering	UP7 Onderzoek ecologische effecten klimaatverandering	Ministerie van LNVN	In mei 2024 hebben Nederland en Duitsland vijf onderzoeksprojecten over de Waddenzee gehonoreerd. De projecten bekijken de complexe verbanden tussen sediment, ecologie, menselijk medegebruik,	Q1 2025: Aftrap onderzoeksprogramma, o.a. door NWO, de Waddenacademie (KNAW) en het Ministerie van

			veiligheid tegen overstromingen en effectieve bescherming en beheer in de Waddenzee. In het onderzoeksprogramma werken ongeveer 100 onderzoekers in Nederland en Duitsland samen, met daarnaast Deense onderzoekers en een reeks maatschappelijke partijen en stakeholders.	Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur, in samenwerking met de Duitse financiers BMUV en BMBF.
	UP8 Integrale aanpak kustzone: Programma Eems-Dollard 2050, 2e tranche	Provincie Groningen	<p>Dit initiatief heeft lastige jaren achter de rug. De financiën en structuur zijn een uitdaging geweest bij de kustprojecten (UP8 t/m 11 en Transitie Kust).</p> <p>Op 19 december 2024 is in het BO Wadden afgesproken in gezamenlijkheid te werken aan een integrale uitvoering van de Meegroeierende Kust en een integrale financieringsstructuur voor te bereiden voor de realisatie.</p> <p>De verkenningsfase van de Groeidelta (Vloed) is eind 2024 afgerond. Voor de voorbereidingsfase van de Meegroeierende kust wordt een deelprogramma ingericht. In de voorbereidingsfase worden de randvoorwaardelijke zaken uitgewerkt die nodig zijn voor de realisatie van de Meegroeierende kust.</p>	<p>2025 Q2/Q3: Evaluatie tweede tranche ED2050 & effectenanalyse</p> <p>Eind 2025: Voorbereiden uitvoering Meegroeierende kust - Hieronder vallen:</p> <ul style="list-style-type: none"> o Ecologisch Masterplan o Financiering Meegroeierende kust o Financieringsstructuur Meegroeierende kust o Samenwerkingsovereenkomst(en) o Inrichting uitvoeringsorganisatie(s)
	UP9 Integrale aanpak kustzone: versterken Lauwersmeergebied	Stuurgroep Lauwersmeer	Het project rondom de 'PAGW Toekomstbestendig Lauwersmeer' (zoet-zoutverbinding) bevindt zich in de beginfase. Er wordt gewerkt aan de opzet van een monitoringssysteem voor zoet en zout, een intentieovereenkomst tussen rijk en regio en het verkrijgen van de PAGW-middelen.	<p>2025 Q2: intentieovereenkomst tekenen</p> <p>2025 Q4: Uitvoeringsprogramma Toekomstagenda af & Chloridemeetnet</p>
	UP10 Integrale aanpak kustzone: Fries Programma Waddenkust	Provincie Fryslân	<p>Om voor de Friese Waddenkust een integrale kustontwikkeling te realiseren, is capaciteit, geld en blijvend bestuurlijk commitment nodig. Dit blijft een uitdaging.</p> <p>Voor programma Harlingen is in 2024 succesvol een inkoopprocedure doorlopen om richting een Integraal Ruimtelijk Ontwerp en aanvraag Waddenfonds te gaan.</p> <p>Voor Koehool-Lauwersmeer (1DYK) is in 2024 toegewerkt naar een samenhangend ruimtelijk plan voor de totale lengte van 45 kilometer dijk tussen Koehool-Lauwersmeer als basis voor het nemen van één of meerdere Projectbesluit(en). Partijen kiezen daarbij bewust voor een samenwerking vanuit de zogenoemde Mutual Gains Approach.</p>	<p><u>Fries Programma Waddenkust</u></p> <ul style="list-style-type: none"> o Q1 2026: Subsidieaanvraag IKW/Waddenfonds indienen. o Vanuit de gezamenlijk kustontwikkelingen (UP 8, 9, 10 en 11) wordt een plan van aanpak om tot een routekaart te komen voor de transitielijn: "integrale ontwikkeling van de kust, mede in het licht van klimaatverandering en andere opgaven" (hoofdstuk 10 uit UPW) ingebracht voor het BOW van najaar 2025. <p><u>Koehool-Lauwersmeer 1DYK</u></p> <ul style="list-style-type: none"> o Q1 2025: Besluit over akkoord Integraal Inrichtingsplan 1DYK o Loop van 2025: verdere uitwerking koppelkansen en definitief ontwerp dijkverbetering Koehool-Lauwersmeer

				<p><u>Harlingen</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Q1 2025: start proces toewerken Integraal Ruimtelijk ontwerp Eind 2025: Oplevering Integraal Ruimtelijk Ontwerp + subsidieaanvraag IKW/Waddenfonds. <p><u>Zurich-Koehool</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Vaststelling voorverkenningfase met vaststelling gebiedsdocument. gebiedsproces Zurich-Koehool
	UP11 Integrale aanpak kustzone: ontwikkeling Noord-Hollandse Waddenkust en Waddenbaai	Provincie Noord-Holland	De voortgang is in 2024 verder vertraagd. Het streven is om 2025 nadrukkelijke vervolgstappen te maken	<p><u>Project mee met de Zee</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Voor zomer 2025: Finale versie Project mee met de Zee Juli 2025: Indienen aanvraag financiering bij het Interreg NWE programma. Na de zomer volgt een toekenning. <p><u>Rondje Waddenbaai</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Q1 2025: Bestuurlijk overleg met alle partners voor het Rondje Waddenbaai. Hierin worden besproken: bestuurlijk commitment, financiële bijdrage en trekkerschap. Daarna wordt bepaald of en in hoeverre het project voor een subsidie bij IKW/Waddenfonds ingediend kan worden. Q3 2025: Eventueel indienen Rondje Waddenbaai voor een subsidie bij IKW/Waddenfonds. <p><u>Maritiem cluster Den Helder</u></p> <p>Voor het project Maritiem cluster Den Helder wordt er nog een aantal onderzoeken uitgevoerd op basis waarvan besluitvorming door betrokken partijen kan worden genomen.</p>
Energietransitie	UP12 Mogelijkheden energietransitie Waddengebied	Provincie Fryslân	<p>In 2024 heeft een extern bureau een aantal ambtelijke werksessie begeleid en een rapport opgeleverd. Provincies geven nu vorm aan het vervolgproces. Hierin is sprake van een vertraging van circa een half jaar.</p> <p>Er is een relatie met verschillende andere initiatieven en transities, met name UP2, Beleidskader natuur Waddenzee en T1 Transitie bereikbaarheid. In de slotnotitie is deze samenhang in beeld gebracht.</p>	<p>Q1 2025: slotnotitie voorleggen aan provinciebestuurders en een besluit te nemen over het vervolg (hoe in te brengen in Wadden Governance).</p> <p>Onder voorbehoud van uitkomst stap 1: Behandeling/bespreking slotnotitie in Omgevingsberaad Waddengebied, BOW.</p>

			De voorgestelde beleidsuitspraken vormen input voor UP2 en T1. Eventuele verdere uitwerking van de slotnotitie kan voor een belangrijk deel ook plaatsvinden binnen UP2 resp. T1.	
Leefbaarheid	UP13 Programma Brede welvaart Waddeneilanden	De GR Waddeneilanden	<p>2024 was het eerste echte Regiodeal uitvoeringsjaar. De programma-organisatie is opgebouwd en op hoofdlijnen zijn de volgende projecten opgestart.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Twintig samenwerkingsprojecten (van de 38 in het convenant) opgestart • vier grote eilandprojecten gehonoreerd en (binnenkort) in uitvoering • Stimuleringsfonds / subsidieregeling in opbouw • Cofinanciering van verschillende programma's en projecten • 130 woningen (mee)gefinancierd vanuit de Versnellingsgelden, in 2025 komen daar naar verwachting nog ruim dertig bij. • Het programma Brede Welvaart Waddeneilanden rapporteert jaarlijks aan alle programmadeelnemers: BZK, I&W, EZK, OCW, provincies Friesland en Noord-Holland en de vijf Waddeneilanden. 	Programma ligt goed op schema, conform het afgesloten Regiodealconvenant. Het initiatief kent een samenhang met transitie Bereikbaarheid en de opgestelde Routekaart
Recreatie en toerisme	UP14 Programma Versterking recreatie en toerisme langs de Waddenkust	Vereniging van Waddenzee-gemeenten	<p>In 2023 had dit traject vanwege capaciteitsproblemen vertraging opgelopen. In 2024 is de commitment herbevestigd. Het traject heeft werk gehad aan het ontbreken van integrale financiering. 27 mei 2024 heeft de vereniging van Waddenzee-gemeenten een samenwerkingsovereenkomst ondertekent, een unieke samenwerking met 14 organisaties waarvan Merk Fryslân overkoepelend penvoerder is.</p> <p>Juni 2024 is het programmaplan gastheerschap ingediend bij het IKW. Oktober 2024 is goedkeuring ontvangen van het IKW. 1 november 2024 is het programma van start gegaan (doorlooptijd 2025 t/m 2028).</p>	Mijlpalen zijn er voornamelijk te behalen in de voortgang van de uit te voeren werkpakketten. De werkpakketten moeten conform planning 2028 gereed zijn.
	UP15 Maritieme ontwikkeling havenplaatsen	Vereniging van Waddenzee-gemeenten	<p>De scope van het programma is vastgesteld. De verschillende deelprojecten liggen onder de hoede van desbetreffende initiatiefnemer. Programma coördineert en maakt verbindingen.</p> <p>UP15 is een voorbeeld van een groot initiatief met vele raakvlakken of overlap met andere initiatieven en projecten in het Waddengebied.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ○ Start realisatiefase visserij ontwikkelplan ○ Start realisatiefase kunstproject Oogetijde (Lauwersoog) ○ Start realisatiefase Boog van Ziel (Termunten) ○ Start realisatiefase Waddenpromenade Harlingen ○ IKW-aanvraag programma mee met de Zee (Den Helder)
Havens	UP16 Ecoport Innovatieprogramma verduurzaming havens	Raad van Advies Wadden-zeehavens	Het programma loopt er tegenaan dat Innovaties niet op voorhand voorspelbaar zijn en vaak vanuit hun creatieve oplossingen tegen weerstanden van instituties oplopen. Dit programma heeft ook moeite	De meerwaarde is evident en vervolg is wenselijk, daarom zou een andere wijze van financiering gevonden moeten worden. Als dat niet lukt zou, zal een andere

			<p>gehad met de financiering. Een aantal losse ondertrajecten van het programma lopen goed.</p> <p>De inbedding van dit programma in de structuur van het Waddenfonds bleek niet mogelijk, omdat het risico dat een innovatie niet wordt uitgevoerd niet door iTanks gedragen kon worden. Vervolgens heeft het IKW iTanks gefinancierd en zijn de afgelopen jaren verschillende producten met een positieve impact opgeleverd. Het IKW besloot echter om de financiering te stoppen.</p> <p>De laatste werksessie was Elektrificatie Waddenveren, op 8 oktober 2024, voor de Routekaart bereikbaarheid Waddeneilanden. Daarin werd aangetoond dat het mogelijk is om de Waddenveren te elektrificeren, ook als er (nog) geen aansluiting op het elektriciteitsnet is. Er is een vervolg nodig, maar het is nog onduidelijk hoe.</p>	werkwijze gevonden moeten worden en daar is mogelijk besluitvorming in het BOW voor nodig.
	UP17 Green shipping	Programma Wadden-zeehavens	<p>De energietransitie is grillig en wordt momenteel gekenmerkt door uitstel van investeringen door met name het niet sluitend krijgen van businesscases. Sinds 1 april '24 is de financiering van de 'Penvoerder' FME gestopt. Destijds was er bij alle partijen akkoord over verlenging van het programma en alleen nog afhankelijk van een formeel besluit. FME heeft tot de zomer op eigen risico door gewerkt, maar toen kwamen er twijfels over staatssteun, waardoor de besluitvorming niet plaats vond. Het effect daarvan is dat FME -voor wat betreft business development- alleen pilotprojecten heeft begeleid die al in voorbereiding waren, zoals bijvoorbeeld het testplatform waterstof ombouw Krukel en een Elektrolyser voor groene waterstof in Port of Den Helder. Andere voorgenomen projecten, zoals vissers-, bagger- en kraanschepen werden niet meer voorbereid. Ook vertrok het nodige personeel. De ontwikkeling van nieuwe pilots loopt daardoor meer dan een jaar vertraging op.</p>	<ul style="list-style-type: none"> o Maritieme Methanol Systemen/ loopt door in 2025 o Elektrolyser Den Helder/ nieuwe aanvraag door Statkraft in januari 2025 o Overwinning/ elektrisch plus H2 brandstofcel/ loopt door in 2025 o patrouilleschip de Krukel/ nieuwe aanvraag in januari 2025 o Nieuwe besluitvorming wordt voorzien in mei 2025.
	UP18 Tijdelijke parkeerfaciliteit offshore-installaties	Gemeente Den Helder	<p>Afgelopen jaar zijn er veel inzichten verkregen. Het feit dat de scope is verschoven van Waddenzee naar Noordzee is daarin voornamelijk belangrijk geweest. In de uitvoeringsagenda stond al beschreven dat er naar andere oplossingen moet worden gezocht in het geval dat er geen locatie kon worden gevonden op de Waddenzee (toegezegd in PKB 2007). In zoverre past dit dus nog steeds binnen het doelbereik van het initiatief.</p>	Q1 2025: in gesprek met o.a. partijen als DGWB over rolverdeling van het initiatief
Agrarische sector	UP19 Ontwikkeling zoetwaterstrategie voor de landbouw	Agrarische sector	<p>Voor dit initiatief gelden vooral aandachtspunten over de betrokkenheid van de waterschappen. De voortgang blijft als gevolg hiervan achter. De afspraken in de agenda moeten meegenomen worden in de</p>	<p>Q3 2025: Het opstellen van een kennisagenda. Q4 2025: Jaarrapportage van diverse lopende projecten.</p>

			gebiedsprocessen. Dit UP kent een grote samenhang met het Deltraprogramma Zoetwater.	
Visserij	UP20 Waddenzee Visserij Platform	Visserijsector	<p>Het platform loopt goed. Vanuit het Waddenzee Visserij Platform vindt de gezamenlijke vertegenwoordiging plaats van de visserij in het OBW.</p> <p>Het draagvlak binnen de visserij om deel te nemen aan het Omgevingsberaad en het Uitvoeringsprogramma staat onder druk door onder andere de onzekerheid van voortbestaan van de visserij bedrijven in de toekomst. Zie ook transitie visserij.</p>	2025 – Onderzoek naar (beleidsmatige) nut en noodzaak
Overige activiteiten	UP21 Beleidsregels voor drones boven de Waddenzee en Noordzeekustzone	Ministerie IenW	In 2024 zijn implicaties vanuit de omgevingswet verwerkt in de conceptregelgeving. Dit heeft langer geduurd dan gedacht. Eind 2024 hebben de beoogde wijzigingen de internetconsultatie doorlopen. Er zijn in totaal 20 reacties ingediend. Deze zijn samengevat en van een voorlopige reactie voorzien. Parallel aan de internetconsultatie heeft het Adviescollege Toetsing Regeldruk (ATR) de toetsing hierop uitgevoerd. Het advies was om het besluit niet in te dienen en de regeling niet vast te stellen, tenzij met de adviespunten rekening gehouden wordt. De adviespunten hebben met name betrekking op de (onduidelijkheid over en verscheidenheid aan) benodigde toestemmingen dan wel vergunningen die nodig zijn vanuit het natuurspectief.	Q2 2025: voorleggen van de aangepaste regelgeving aan de ATR voor een herziening op het eerder uitgebrachte advies. Afhankelijk daarvan wordt de juridische route om te komen tot een wijzigingsbesluit en regeling voortgezet.
	UP22 Beperking risico's grote containerschepen boven de Waddeneilanden	Ministerie IenW	<p>Het voorstel voor het beperken van risico's van grote containerschepen boven de Waddeneiland is aangenomen en op 1 juni 2023 van kracht geworden. Dit initiatief is daarmee afgerond.</p> <p>In december 2024 is een jaarlijkse voortgangsrapportage over de MSC ZOE naar de Tweede Kamer gestuurd. Hierin worden 6 aanbevelingen genoemd uit het OvV rapport om containerverlies te voorkomen.</p>	Afgerond
Kennis, monitoring en voortgang	UP24 Organisatie kennishuishouding en opstellen Kennisagenda	Ministerie IenW	<p>In 2024 werkte de Waddenacademie verder aan onder andere de ontwikkeling van de kennisagenda 'Toekomstbestendige sedimenthuishouding Waddenzee' (UP23), de kennisagenda 'Toekomstbestendige zoetwaterhuishouding Waddengebied' (UP19), en het 'Beleidskader Natuur Waddenzee' (UP1) inclusief de 'Staat van de Waddenzee' en een Sociaaleconomische Effectenanalyse.</p> <p>De jaarlijkse (i.p.v. structurele) financiering van de Waddenacademie is een knelpunt, waardoor langjarige verplichtingen en samenwerkingsverbanden niet kunnen worden aangegaan.</p>	Het streven van LVVN en IenW is om het concept Beleidskader Natuur Waddenzee (BNW; UP1) in het BOW van november 2025 te bespreken en vast te laten stellen. Dit heeft als consequentie dat de Waddenacademie haar bijdragen aan het BNW ('De Staat van de Waddenzee', de scenario ontwikkeling en de analyses van de sociaaleconomische effecten van de scenario's) ruim voor de zomer van 2025 gereed moeten zijn. Omdat dit nog om een stevige inzet vraagt, zullen de beoogde kennisagenda's 'Zoetwaterhuishouding Waddengebied' (UP19) en 'Sedimenthuishouding Waddenzee' (UP23) mogelijk niet eerder dan in het najaar van 2025 kunnen

				worden ingediend voor besluitvorming in het BOW van november 2025.
	UP25 Uitwerken en uitvoeren monitoring en voortgang	Ministerie IenW	In Q4 2024 is middels de verzamelbrief Wadden aan de Tweede Kamer gerapporteerd over monitoring (voortgang initiatieven en toestand van de Waddenzee), waarmee de motie is afgedaan. De sociaaleconomische analyse voor het Waddengebied is in Q4 2024 van start gegaan. De evaluatie over het bereiken van de hoofddoelstelling van de Agenda 2025 wordt in 2025 verwacht. Hierover wordt de Kamer geïnformeerd in de voortgangsrapportage van 2025.	Q3 2024: Oplevering van de jaarlijkse rapportage over de toestand van de Waddenzee, met uitbreiding van de parameters door de Waddenacademie. En doorvertaling naar rapportage aan de Tweede Kamer (motie De Groot en Dik Faber) Q4 2025/Q1 2026: Oplevering sociaaleconomische analyse voor het Waddengebied door waddenprovincies, kust- en eilandgemeenten. Q4 2025/Q1 2026: Evaluatie van de uitvoering van de Agenda en bijbehorende Uitvoeringsprogramma (zie onderdeel evaluatie)
	UP26 Verbeteren synergie tussen monitoring bij vergunningverlening en Basismonitoring	Ministerie LVVN	<ul style="list-style-type: none"> o paper door Waddenacademie die de Staat van de Waddenzee op onderdelen in beeld heeft gebracht • hernieuwde afspraken over organisatie van basismonitoring • nieuwe editie Wadden in Beeld verschenen • onderzoek naar Walviskadavers opgeleverd • gestart met meerjarige zeegraskartering (2024-2027) • Waddenacademie en CBS hebben gewerkt aan de ontwikkeling van de systematiek van de Staat van de Waddenzee • Sociaaleconomische analyse is uitgevoerd. Dit is een van de bouwstenen van het Beleidskader Natuur Waddenzee. 	Oplevering sociaaleconomische analyse voor het Waddengebied door waddenprovincies, kust- en eilandgemeenten
	UP27 Toetsing en toepassing impactanalyse	Ministerie IenW	<p>In 2024 is de methodiek Impactanalyse gereed gemaakt. De methodiek is dit jaar toegepast op het onderhouden van de vaarweg Boontjes. Dit heeft ertoe geleid dat de leden en deelnemers van het Omgevingsberaad hun waardering uitgesproken hebben over het tot dan toe gevolgde en voorgenomen proces. De methodiek Impactanalyse zal op de relevante onderdelen van het UP Waddengebied worden toegepast. Dit is nog een aandachtspunt in de afronding.</p> <p>De bedoeling is dat met deze methodiek initiatiefnemers in het Waddengebied een instrument in handen hebben om de effecten van maatregelen op de economie en ecologie evenwichtig in beeld te brengen en tegen elkaar af te kunnen wegen. Daarmee kan er gezorgd worden voor afgewogen besluitvorming.</p>	2025: Vanuit IenW en het Programmabureau zal blijvend aandacht worden gevraagd voor het toepassen van de Impactanalyse daar waar dit van toegevoegde waarde is. Dit zal onder andere gebeuren door hier informatie over te geven tijdens trekkersbijeenkomsten.

Communicatie	UP28 Communicatieplan	Ministerie IenW	Afgerond. Update van de website: agendavoorhetwaddengebied2050.nl . Meerdere producten opgeleverd.	2025 Q1: Eerste evaluatie van de hoofddoelstellingen van de Waddenzee (op basis van "Staat Waddenzee 2024") en Waddengebied (op basis van "Waddenbalans 2024")
Tot slot	UP29 Doorvertaling Agenda in beleid, beheer, regelgeving en uitvoering	Ministerie IenW	In 2024 waren er drie BOW's waar diverse onderdelen van de Agenda en Uitvoeringsprogramma besproken zijn. Veel aandacht was er voor bereikbaarheid (Transitie Bereikbaarheid, UP 5 en UP 6), beleidskader natuur Waddenzee (UP1) en het rapport over de bekostiging van de opgaven in het Waddengebied door ABDTOPConsult.	De doorvertaling gaat niet lukken via de Waddenacademie, wordt nu via de evaluatie van het Programmabureau opgepakt.
	UP30 Evaluatie planperiode en ontwikkeling nieuw Uitvoeringsprogramma voor de volgende tranche	Ministerie IenW	Op basis van de evaluatie in 2025, wordt de Agenda geactualiseerd en een nieuw Uitvoeringsprogramma 2027-2031 ontwikkeld	2025 Q1: Evaluatie van start 2025 Q4: Oplevering en bespreking gepland in BOW van 27-11-'25 2026 Q4: Uitvoeringsprogramma 2027-2031 vaststellen in BOW
Transitie	Bereikbaarheid	Ministerie IenW	In 2024 is er gewerkt aan het opstellen en deels uitvoeren van een gezamenlijk plan van aanpak om te komen tot de routekaart. Het plan van aanpak is door het BOW vastgesteld in september. Verschillende lijnen zijn uitgewerkt in de tweede helft van het jaar. Dit gebeurt deels door verdiepende studies en deels door het organiseren van sessies en gesprekken.	2025: definitieve routekaart
	Kust	Waddenprovincies	In 2024 hebben de Waddenprovincies het voortouw genomen en gekeken naar de opgaven langs de hele Waddenkust en wat nodig is om te concretiseren en realiseren. De bestuurlijke, juridische en financiële kaders zijn daarin de basis om de juiste invulling te geven aan het gewenste beleid. Hier is het stuk 'Naar een routekaart Integrale Kustontwikkeling (versie 0.1)' voor opgesteld, om zo tot een eerste aanzet te komen richting de routekaart Integrale Kustontwikkeling. Dit stuk is de oogst van de eerste aanbevelingen rondom uitvoering van het UP 2021-2026 en de Agenda. De ambtelijke projectgroep heeft (met input van partners vanuit de Waddenprovincies, Min. LNVN, Waddenkustgemeenten, Rijkswaterstaat, waterschappen en belangenorganisaties) gekeken naar de opgaven langs de hele Waddenkust. In de tweede helft van 2024 is besloten het ambtelijke stuk nog niet te agenderen voor het BOW, maar eerst bij de Stuurgroep Waddenprovincies te laten vaststellen. Daarvoor is het eerst nodig om de aanbevelingen voor versie 0.1 verder uit te werken en te agenderen. Hierbij speelt dat er een voorstel in ontwikkeling is om de	Vanwege de grote samenhang werken provincies (w.o. Investeringskader Waddengebied) en waterschappen in de eerste helft van 2025 aan een voorstel voor de samenvoeging van de transitie 2 (Kust) en 3 (Klimaat). Deze samengevoegde transitie zou toe moeten werken naar één routekaart. Naast de relatie met de transitie Klimaat, heeft de transitie Kust met meerdere UPs relaties, omdat T2 de uitwerking van het UP in het gebied betreft. De keuzes die gemaakt worden op het gebied van natuur, economie, recreatie en toerisme, landbouw etc. hebben uitwerking op een integrale kustontwikkeling. <ul style="list-style-type: none"> o Q1/Q2 Van versie 1 naar versie 1.1 met de aanbevelingen die gedaan zijn (o.a. fusie met traject Klimaatadaptatie verkennen) Traject oppakken in Q1/Q2 2025 en aanleveren op 20 mei 2025 voor SG Waddenprovincies o Q2 Agenderen in de Stuurgroep Waddenprovincies op 6 juni 2025.

			transitie kust samen te voegen met de transitie klimaat en vanuit deze samengevoegde transitie toe te werken naar één routekaart.	<ul style="list-style-type: none"> o Q3 eventuele wijzigingen doorvoeren n.a.v. Stuurgroep Waddenprovincies o Q4 (Verwacht) oktober 2025 – aanleveren ter bespreking voor BOW
	Visserij	Visserijsector	Er zijn momenteel veel ontwikkelingen op het gebied van de visserij die niet alleen invloed hebben op voortbestaan en bedrijfsvoering, maar ook op de samenwerking. Zo spelen verschillende rechtszaken en heeft een deel van de natuurorganisaties aangegeven geen deel meer te willen uitmaken van het Toekomstperspectief Garnalenvisserij.	Gezien de geschetste omstandigheden is de Prognose onbekend.
	Klimaat	Waterschappen	Deze transitie heeft in het verleden stil gelegen i.v.m. capaciteitsproblematiek. In oktober 2024 is het proces en de planning voor deze transitie naar het BOW gestuurd. In 2024 zijn 5 stappen uitgevoerd, stap 7 en 8 volgen nog in 2025. Hierbij speelt dat er een voorstel in ontwikkeling is om de transitie klimaat samen te voegen met de transitie kust en vanuit deze samengevoegde transitie toe te werken naar één routekaart.	Vanwege de grote samenhang werken provincies (w.o. Investeringskader Waddengebied) en waterschappen in de eerste helft van 2025 aan een voorstel voor de samenvoeging van de transities 2 (Kust) en 3 (Klimaat). Deze samengevoegde transitie zou toe moeten werken naar één routekaart.